

dern: «Sent Ambròs girà-s a sos companyons dient: —Sus! sus! que la ira de Déu és sobre esta casa! —No fon molt lluny sent Ambròs e sos companyons, que tota la casa se n'entrà en abís; e sent Ambròs girà-s e dix: —Veu per què vos deya que *cuytásseu?*», i combinat amb el transitiu: «los preycadors a tart --- a la fi de la nit, veges com *cuyten* de cantar: —Sus! sus! que tost e ben tost —, axí com lo gall *cuyta* lo cantar», StVicentF. (*Quar.*, 185.82, 28.60). «Lo rey e los altres moros, desarmats axí com staven, *cuytaren* en aquella part hon era lo major foc, per apagar-lo ---», «com los parents e amics dels cavallers saberem tal nova, prengueren armes, e a peu e a cavall *cuytam* lo més que poguem», JoMartorell (Ag. I, 38, 177, i encara I, 73), de manera que ja només l'usa com a reflexiu en una frase proverbial (llenguatge sempre arcaïzant): «qui bé sta no-s *cuyt* a moure» (II, 86, i encara sembla que estigui per 'no cuiti a moure's').

Avui la construcció reflexiva no sé que romanguí viva més que en ross.; particularment en català central es diu *afanyar-se* però *cuitar* intr., usats si fa no fa com a sinònims. En canvi anoto encara l'imperatiu *kújta-té* a Tuïr (1960); altrament allà aquesta forma verbal ha estat generalment reemplaçada per una conjugació heteròclita *cuitir*, afavorida segurament pel verb *córrer*, que en les frases d'imperatiu es diu allà *corriu!* «*Cuitiu-vos* de pendre el bany: / vos farà bé!» escrivia ja Saisset (*Passa-Temps*, p. 13); i així vaig anotar «jo me vai *kujítu*» a Casafabre (1960), «per tant que *uzo kujítu*, hi arribareu pas» a Talau (1959). Encara que menys, es troba en el període medieval l'altra acc. bàsica, més pròpia, en català del subs. *cuita*, però més descabellada en llengua d'oc, i encara més etimològica que la de 'pressa': 'destrènyer, fer violència'; JRoig les aparta en un mateix context: «ell conexia / bé què volia: / dix — espachem, / c' a fer avem: / ha-hi orinal? — / — No tinc lo mal / — dix — hon cuydau: / per què *cuytan?* — / Ell, per fugir, / volgué sortir, / la monja .i *cuyta*, / metent-lo 'n luyta; / com l'abraças / --- / abdós caygueren / ---» (*Spill*, v. 5875).

Aquest sentit de 'tribulació, cosa que afligeix', on està ben desenrotllat, en català, és en el substantiu *cuita*. Es llegeix des de Llull i els altres primitius: «a tes *cuytes* e tes oracions ages remembransa de Nos-tra Dona», Llull (*DoctrPu.*, Gili, 121, i de nou 126); «un bisbe luxuriós --- amava una dona --- ac pregada --- la dona que faés sa volentat --- en ten gran *cuyta* tenia lo bisbe la dona, que ella ne fo anujada ---», id. (*Merav.*, NCL. III, 159); «car *veyten* que mester ho havien e *veyen* la *cuyta* e l'ops que .ns era», Jaume I (Ag., 422). I n'hem anotat un testimoni ben antic en una escriptura de donació de l'Alt Urgellet, de l'any 1065: «tibi, uxor mea, Aldiards, facio tibi charta de ipsas comparaciones que abeo apud te <amb tu> factas --- ut tu si talem *cuitam* habueris pro necessitate de infantes aut tua --- vendas in unum locum aut in duos et non in amplius» (*Cart. de Tavernoles*, ed. Soler, p. 33). Altrament ací, i en alguna de les cites que segueixen i precedeixen, el matís

del mot participa una mica dels dos matisos de 'urgència' i de 'aflicció' que concorren en el nostre radical *cuit-*: «se'n fugí mantinent, axí de gran *cuyta* com ela poch», *Questa* de Reixac, 130.2 (trad. el fr. *si tost come ele puet*), «fore moltes vegades mort de fam si no fos la gràcie del St. Esperit, qui-l confortà en totes ses *cuytes*», id. (original: *meseses*); veg. encara doc. de 1325 Finke (*Acta Ar.* III, 472).

Avui en català, mentre que el verb *cuitar* continua ple de vida, el substantiu *cuita* és conegut quasi només de la gent cultivada, molt familiar amb l'antiga llengua; en ús literari ha romàs molt més i ens és menys insòlit el cast. *cuita*; val a dir que en aquest també només com a mot literari, que no ha estat acompanyat del verb *cuitar* (allà solament existent en alguns textos escadussers del període inicial de la llengua). Me'n vaig ocupar en el DCEC (*CUITA*, I, 977-8) fent-ne història i aclarint l'etimologia; el to literari, i fins poètic, en castellà i el fet de no anar-hi acompanyat del verb *cuitar*, junt amb el grup impopular *-it-*, són ja una prova de la procedència forastera; va prolongat cap a ponent pel gall-port. *coita*, però aquest es denuncia en el mateix sentit per les mateixes raons, per més que allà el substantiu personal *coitado* s'hi vagi mostrar a penes un poc més vivaç. No hem de pensar en un aragonèsisme com han dit alguns i tampoc un catalanisme resultaria convincent en un mot tan antic i d'aquesta atmosfera: és molt més probable que sigui, tant a Gal. i Port. com a Castella, un mot popularitzat per la lírica trobadoresca, i pres dels dialectes occidentals i meridionals de la llengua d'oc, on es diu *coitar*, en lloc del *cochar* dels altres. Quant a l'etimologia llatina, des del punt de vista semàntic podria segurament venir del part. de CÒQUERE 'coure', o sigui de CÒCTUS=cat. *cuit*, cast. ant. *cocho*. Però els paral·lels que se n'han indicat, especialment per part de MzPi (*Cid*, 613; cf. *Orig.*, 160, n. 1 i altres cites en el DCEC) són ben poc rigorosos i pertanyen a un to ben diferent de llenguatge. En part es tracta de comparacions del llenguatge trivial i recent (*freír*, *achicharrar*), ben impròpies de l'estil dels trobadors occitans, i dels poetes i zegreles gal·lecs; d'altres, *biscocha* e *bissassada*, o el cas de *torrus* 'torrat' > 'precipitat, ràpid, no són acceptables per la manca de veritable proximitat semàntica i per les raons que ja vaig indicar. Havent-hi una altra etimologia preferible, convé deixar aquella.

CÒCTUS com a variant de COACTUS es troba en el gramàtic Càper (S. II), veg. Seelmann, *KJRPb.* I, i, 57, i és una formació analògica ben natural tenint CÒGÈRE com a radical personal corresponent: el vocàlisme *oa* del clàssic *coactus*, quedava isolat, com a excepció única; des d'allò es devia formar un verb *COCTARE, com a freqüentatiu, amb el sentit de 'forçar, instar resoltament, destrènyer', de la mateixa manera que van formar un *cogitare* amb igual significat Ammianus i els autors de la *Vulgata* i de la *Historia Apollonii regis Tyri* (Rönsch, *RFgn.* II, 315-6).

La prova que el nostre ètmon tenia *ō*, i per tant venia de CÒGÈRE, la tenim en què el descendent